

ELSEVIER'S GEÏLLUSTREERD MAANDSCHRIFT

1891-1940

In januari 1891 verscheen het eerste nummer van *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift*, een gedurfde onderneming van Jacobus George Robbers (1838-1925), directeur van de in 1880 onder zijn leiding gestarte Uitgevers-Maatschappij Elsevier N.V. Robbers die in Rotterdam importeur van Engelse boeken en tijdschriften was geweest, was goed op de hoogte van wat er buiten de landsgrenzen gebeurde. Bij de opzet van zijn tijdschrift richtte hij zich naar buitenlandse voorbeelden; voornamelijk naar *Harpers Monthly* en *The Century*. Robbers wilde een tijdschrift brengen dat in de eerste plaats geïllustreerde belletrie zou geven; verder goed geschreven geïllustreerde artikelen over beeldende kunst en populaire wetenschap. De ondertitel die de eerste jaren gebruikt werd, was veelzeggend: 'verzameling van Nederlandsche letterkundige kunstwerken, geïllustreerd door Nederlandsche kunstenaars'.

De eerste jaargang startte onder vijfhoofdige redactie, klinkende namen in die tijd, Jan ten Brink, H. J. Schimmel, Joan Berg, J. Hoyneck van Papendrecht en F. H. Kaemmerer. De grote man op de achtergrond was Robbers, die alle redactievergaderingen bijwoonde, ideeën lanceerde en zijn stempel op het tijdschrift drukte. Hoewel de Tachtigers en Nieuwe Gidsers reeds een plaats in de Nederlandse letterkunde hadden veroverd, had Robbers toch zijn voorkeur naar de oude garde laten uitgaan. Toen het eerste nummer verschenen was, kwam de spits formulerende Lodewijk van Deyssel dan ook met een ironische bespreking: 'Onder redactie van een kapper en een mummie (de heeren Ten Brink en Schimmel), poëtisch ingeleid door een lijk, gebalsemd door de vereering van een dankbaar nageslacht van frissche krullenkoppen (de heer N. Beets), verzekerd van de medewerking van een honderd-vijftigtal op het veld van proza en poëzie roemrijk bekende falanxleiders van den auteur H. E. Beunke af tot Johanna A. Wolters toe, belooft deze breede en grootsche onderneming een recht populaire toekomst tegemoet te gaan. De eerste aflevering, die ik alleen voor den tekst zal bespreken, ziet er patent en excellent uit. Bij de werkelijk fraaije beeltenis van onze geëerbiedigde en jonge koningin hebben de heeren Beets en Schimmel weder een puik proefje van hun gave garve afgestaan. Wijlen Z.M. de Koning moet eens in een driftbui eenige loterijbriefjes hebben verscheurd. Hierop zinspeelt de heer Beets in zijn recht edele regelen op taktvolle wijze:

*Een frissche oranjetelg, te goeder ure ontsproten,
Haars Vaders troost, haar Moeders trots, 's Volks liefde en lust,
Vergoeding door Gods gunst, voor de afgescheurde loten,
Toont u dit vriend'lijk beeld en stelt uw hart gerust.'*

Er was meer kritiek; 'voornamen dagbladen' gaven 'onwelwillende beoordeeling'. Toch bevatten de eerste vijf jaargangen ook bijdragen van schrijvers die door de jongeren goed gewaardeerd werden: Marcellus Emants, W. G. van Nouhuys, Louis Couperus, Frans Netscher, Johan de Meester, Herman Heijermans en Cyriel Buysse. De redactie werd verjongd, de ondertitel verdween, het formaat veranderde (in 1901) en de illustraties verdwenen bij het verhalend proza. Vooral het laatste was een zware noot die Robbers te kraken kreeg. Hij voelde zoveel voor de tekenkunst, de illustratieve in het bijzonder, en het contact met de verschillende kunstenaars stelde hij op hoge prijs.

Hoewel er in die eerste jaren geen concurrentie was, ging het Robbers met zijn tijdschrift niet voor de wind. Vooral in Amsterdam bleven jonge kunstenaars zich spottend uitlaten over 'Helsche Vier'.

Daar kwam geleidelijk aan verandering in toen Robbers zijn zoon Herman in 1905 met de redactie van *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* belastte. Herman Robbers heeft in de drie-en-dertig jaren van zijn redacteurschap *Elsevier's* weten te ontwikkelen tot een belangrijk en veelgelezen tijdschrift dat open stond voor kunstenaars van uiteenlopende aard, school en richting. De populair-wetenschappelijke bijdragen verdwenen vrijwel geheel. Naast verhalend proza en poëzie werd vooral aandacht besteed aan de beeldende kunsten, terwijl in kronieken en boekbesprekingen de kunsten actueel werden gecommenterd. Bij het vijftienvijftig jarig bestaan van het tijdschrift kon Herman Robbers schrijven: 'Het tijdschrift bloeit en is stabiel geworden; er zou thans heel wat moeten gebeuren - Nederland door vijanden overstromd bijvoorbeeld en alle belangstelling in kunst en letteren verdwenen - wil zijn bestaan gevaar lopen. En zoo gaan wij dan de tweede kwart-eeuw in. Voor feestvieren is het nu nog geen tijd. Daar zullen wij misschien eens over gaan denken... als wij honderd jaar zijn geworden.'

Die honderd jaar heeft *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* niet gehaald. Herman Robbers overleed in 1937; nog geen drie jaar later gebeurde wat Robbers een reden voor opheffing had genoemd: Nederland raakte betrokken in de Tweede Wereldoorlog en het tijdschrift hield op te bestaan. Het laatste nummer verscheen in juni 1940.

Wel verscheen na de oorlog, op 25 oktober 1945, het eerste nummer van *Elsevier's Weekblad*, maar met het *Maandschrift* van Robbers had dit weekblad niets gemeen. Een nieuwe tijd vroeg om een nieuwe aanpak. Niet alleen *Elsevier's Geïllustreerd Maandschrift* behoort tot het verleden; ook de idee achter de opzet van dit tijdschrift is voorgoed verleden tijd geworden.